K
XI
18/k

K XI
31457/P

De
praecipuis dentium morbis,

Auctoritate atque Conſenſu
Illuſtris Medicorum Ordinis
in
Vniuerſitate literaria Viadrina
Doctoris Medici Honores
legitime promeriturus,
a. d. XXII. Maii CIƆCICCXIII.
publice diſſeret

Ludouicus Erneſtus Koenen
Berolinas.

Francofurti ad Viadrum
e typographeo Apitziano.

WELLCOME INSTITUTE LIBRARY

Viro ſumme Reuerendo,

Illuſtri, Excellentiſſimo atque Expe-

rientiſſimo

Auguſto Friderico Pallas,

Medicinae Doctori celeberrimo

Ingenio et Arte inſigni,

Capituli Halberſtadienſ. quod a B. Maria

Virgine nomen habet, Canonico,

etc.

Fautori perpetua obſeruantia colendo,
Eorum, quos chariſſimos veneratur
Cuſtodi et conſeruatori,
Sibi quondam
Medicinae excolendae Auctori,
Nunc
Difficillimam artem ipſe facturus,
Tanti Viri
Conſilii auxiliique maxime indigus;
Haec, vt nunquam a ſe deſiderari
patiatur,
Enixe orat atque rogat
Simulque
Hanc academicam commentationem
Fretus
Viri in utraque medicina praeſtantiſſimi
Indulgentia et Humanitate
Deuinctiſſimo Animo

D. D. D.

Ludouicus Erneſtus Koenen.

De praecipuis dentium morbis.

§. I.

Dentium morbos, quibus homo ab incunabulis uſque ad ſummam ſenectutem obnoxius ſit, et maxime inviſas, et frequentiſſimas eſſe aegritudines, extra dubitationis aleam iam dudum poſitum eſt. Tamen nec medici, nec chirurgi per longum tempus ad eas ſeſe attentos praebuerunt et miſeri aegroti a circumforaneis ſeplaſiariisque auxilium contra tam atrocem hoſtem petierunt. Maiorem vero laborem ac ſtudium incitatum in hanc ſcientiae partem nuperis temporibus medici inſumebant, quod cuique notum erit, qui FAVCHARDII, *a*) BOVRDETI, *b*)

 IOVR-

a) *Fauchard* le Chirurgien dentiſte. Paris 1728.

b) *Bourdet* recherches et obſeruations ſur l'art dentiſte.

IOVRDAINII, *c*) HVNTERI *d*) aliorumque induſtriam non ignorat.

§. II.

Anatomicas dentium diuiſiones et demonſtrationes hic omitto eaque tantum, quae de iis phyſiologia recenſet, breviter enarrare mihi eſt propoſitum. Illa pars, quae de alueolo nuda eminet et corona audit, diuerſa oſſis ſubſtantia gaudet; interna eſt ſpongioſa, lamellata ac maxime ſenſibilis, externa vero ſplendens, dura, vitrea et quaſi metallica, quare etiam eam vulgo Emaille nominamus. Fibroſa *e*) eſt, inſenſibilis, multo ceteris oſſibus durior et denſior, quare ARISTOTELES *f*) dicit: *και αδυνατον γλυφεσθαι των ὁςων μονον.* Similia quoque

c) *Iourdain* über die chirurgiſchen Krankheiten des Mundes. Nürnberg 1784.

d) *Hunter* Geſchichte der Zähne und ihrer Krankheiten. Leipzig 1780.

e) *Halleri* primae lineae Phyſiologiae, edit. Wrisberg. pag. 335.

f) *Ariſtotelis* Hiſtoria animalium. Lib. III. Cap. VII.

que PLINIVS *g*) teſtatur. Inferior pars dentis ſiue radix in alueolo recondita et gingiua obducta, per foramen in apice arteriam, venam neruumque internam ſubſtantiam adituros recipit. Neruorum ſimulac cauo dentium recepti ſunt, inuolucris a dura matre deſtitutorum, nuda et aperta mollis ac pulpoſa maſſa, ſi lamina vitrea paululum modo deleta eſt, quamcunque auram reformidat et a quauis externa iniuria quam maxime dolet.

§. III.

An dentes manducatione continua detriti creſcant et reparentur, necne? adhuc ſub iudice lis eſt. Creſcunt ſecundum VERHEYNIVM, *h*) ACHARD, *i*) COVRTOIS, *k*) HALLE-

g) *Plinii* Hiſtoria natural. lib. VII. cap. XVI. vbi invenimus ſequentia: Dentes autem tantum invicti ſunt, nec cremantur cum reliquo corpore.

h) *Philipp Verheyn* Anatomia corporis humani. Sect. V. Cap. VII.

i) *Achard* phyſikaliſch chemiſche Abhandlungen 1778. 5te Abhandlung. Ueber den fortdauernden Wachsthum der Zähne.

k) *Courtois* recherches ſur les maladies des dents.

LERVM, *l*) etc. contrarium vero affirmant prae ceteris BVFFON, *m*) PROCHASKA *n*) et HVNTER. Dentes continuo attritu et manducatione decreſcere, nemo dubitare poteſt; attamen niſi aliae cauſſae iis ſunt detrimento, per non paruum tempus incolumes quotidie munere funguntur ciboſque quam aptiſſimi atterunt. Sane magnum id eſſet, ſine ulla reparatione attritarum partium. Quem ad ſcopum tunc vaſa ſanguifera et neruoſa ſunt? Tunc quoque dens artificialis in alueolo auulſi, aut dilapſi dentis translatus locum huius compenſaret, ſed hunc euentum optatis noſtris minime fauere ſatis ſuperque compertum habemus. Certum quoque eſt, dentem cui oppoſitus altera in maxilla dens elapſus eſt, creſcere ac difformitati ſaepius anſam dare; dentis hoc incrementum negant aduerſarii, ſed longiorem eum fieri et magnitudinem priorem ſuperare

l) *Halleri* Elementa Phyſiologiae. Tom. VIII. p. 52. edit. Lauſann.

m) *Buffons* Naturhiſtorie. T. I. B. 2. p. 218.

n) *Procbaska* Annotationes academicae. Pragae 1780.

perare tantum videri volunt, quia materia oſſea alveoli repleti eſſent. Apud ſenes, ubi foramen in radicis apice iam clauſum, profecto repletio alueoli longioris dentis cauſſa habetur, ſed minime iunioribus in ſubiectis. Porro ſi dens amiſſus eſt, vicini dentes lateſcunt et ſeſe appropinquant. Exſtat quoque exemplum, maculam, quae prope gingiuam in dente eſſet, poſt ſextum annum totam euanuiſſe ac mutatam coronam apparuiſſe. Incrementum dentium in brutis quoque inuenimus; mirum in modum fuit in cuniculis, quos Cl. ACHARD hanc in finem nutriebat, porro in apris, equis, leporibus et ſuibus dentes longiores fiunt. In elephantis diſſecto dente glandem aeneam inuentam fuiſſe, circa quam laminae nouae ſubnatae erant, enarrat VFFENBACH o) ſpecimen ipſe in Theatro anatomico Roterodami in manibus habuit ac nullam fraudem latere affirmat. Omnia haec fidem faciunt, per totam vitam dentes creſcere et

A 5 vetu-

o) *Zachar. von Uffenbach* merkwürdige Reiſen durch Niederdeutſchland, Holland und England; T. 3. p. 312.

vetuſtis elementis deletis noua ſuccedere, quemadmodum in aliis corporis partibus tam ſolidis, quam minus firmis fieri ſolet.

§. IV.

Quo magis gingiua dentes circumdat, quo rubrior et multis vaſculis pincta eſt, tanto meliorem eſſe dentium ſtatum conſtat, quia hoc in caſu dentes in manducatione minus detrimentum patiuntur, ſedem fixam in alueolis habent ac melius externis iniuriis obſiſtere poſſunt. Bonum eſt, ſi dentes rectilinei ſine ulla declinatione alueolis infixi ac denſiter aggregati ſunt, ita, vt in interſtitiis eorum nullae ciborum reliquiae remanere neque acrimonia detrimento iis eſſe poſſint. Modus viuendi autem quoque conſiderandus eſt. Sic in itinerariis legimus, Tartarorum dentes inter ſe diſtare, quibus equorum carnes nutrimentum praebent, quod non manducant, ſed dilacerant. Contrarium in Aegyptiorum mumiis invenimus, dentes inciſiui et canini non ſuperficiem pungentem et ſcindentem ſed latam habent, nam HERODOTO teſte, alimenta plurima e vege-

vegetabili regno ſumſerunt. Analogiam aliquam anatomia comparata docet, nam herbiuora, ruminantia animalia dentibus caninis carent. *p*)

§. V.

Ad incolumitatem dentium ſeruandam mundities quammaxime neceſſaria eſt. Haec et ad diaetam, et ad therapeuticen ſpectat.

I. Mundities diaetetica ſalubria ea remedia continet, quibus dentium integra valetudo tuenda, futuraque eorum corruptio prohibenda eſt. Interſtitiis non modo, verum etiam in coronis molarium et locis gingiua denudatis ciborum reliquiae adhaerent, quae vitreae ſubſtantiae deletione dentem corrumpunt et acrimonia gingiuae dolores, exulcerationes etc. producunt ac ſanguinationi eius cauſam dant; praeterea foetidum oris halitum procreant. Horum malorum aut materies ſupprimenda eſt, aut ea ipſa a progreſſu arcenda ſunt. Tutiſſime id frequenti oris collutione efficimus, quam quauis

p) *Halleri* Elem. phyſiolog. Tom. VI. pag. 26.

uis coena et etiam ieiuno adhuc ore inſtituimus. Aqua frigida obeſt, ſed calorem eius oris calori reſpondere oportet. Non eſt de nihilo, quod vulgo ſqualidam et luteam dentium faciem ex frigidi et calidi ſubitanea viciſſitudine originem trahere dicunt; το ψυχρον πολεμιον οδουσι Hippocratica ſunt verba *q*). Vitrea ſubſtantia frigidis contrahitur et rumpitur; neruo iniuriam facimus, ac quamquam non ſemper dolet, tamen facile patet, dentium incolumitatem et candorem pati. Huc quoque refero quotidianam obſeruationem, qua conſtat, manducationem panis cibarii inter cauſſas recte enumerari, cur ruſtici dentium formoſitatem prae ſe ferant et naturae dono ornentur, quo ſaepius vrbani orbati ſunt. Aquam ad collutionem aptam buccis et lingua agitamus ſimulque gingiuam ſuperiorem ſuperne, inferiorem vero ab imis ad ſuperiora digitis leniter terimus tam extrorſum, quam introrſum, vt quodvis alienum deportemus. Digiti locum quoque ſpongia compenſat, quacum melius adhuc omnibus in interſtitiis diver-

q) Aphoriſmi. Sect. V. no. 18.

uergere poſſumus. Dentiſcalpiis prius vti non licet, quam ſi collutione facta adhuc ciborum particulae inueniuntur; e ligno molli facta eſſe oportet, vt iam MARTIALIS r) iure monet, e. g. tiliaceo marginibus obtuſis, nam duriora e. g ex ebore, metallis, penna etc. detrimentum afferre poſſunt. Haec valde premunt et dentium declinationem producunt; vitrea ſubſtantia deſtruitur et caries oritur, ſaepius quoque gingiuae laeſionem haemorrhagiae et eius tabeſcentiae ſequuntur, frequens cauſa dentium mobilitatis iacturaeque.

II. Mundities therapeutica ea tractat, quae e diaeteticorum monitorum neglectione iam perniciofis ſequelis praeſentibus obſeruanda ſunt, ne malum augeatur: Praecipue vero ſequentibus praeternaturalibus obuiam eundum eſt:

1) Si tenax, mucoſa materies dentes illinit, quae et e ſtatu morboſo totius corporis, et ex oris ſecretione originem trahit. Supra iam recenſita hic quoque proſunt, ſpon-

r) *Martial.* Epigramm. Lib. XIV. Dentiſcalp. XX.

ſpongiae vero vice pectine ſetaceo vtimur, cuius fortiori frictione melius adhuc dentes ſordibus liberare poſſumus. Crebrior attamen vſus et dentibus, et gingivae damnum affert, quia ſenſibilitas praeternaturalis naſcitur. Si ea nondum ſatisfaciunt, dentifricia ſunt adhibenda; hic latum in campum ſeplaſiariorum et ſodalium deſcendimus; vidimus hic precioſarum at miraculoſarum Tincturarum, Balſamorum, Electuariorum etc. magnam copiam, quae etſi aegroto parum proſint, ad augendam tamen rem artificis mirifice conferunt. Qualitates dentifricii pulueris ſunt: candorem dentium ac gingiuam incolumem ſeruare. Ad ſcopum priorem conſequendum, nec nimis craſſum, nec nimis ſubtilem eſſe oportet; v. c. carbo panis ſicci, alcalina vero, e. g. os ſepiae, corallia praeparata, cineres Nicotianae et cet. acria ſalia et acida e. g. alumen vſtum, cremor tartari caute et raro in vſum vocanda ſunt. Gingiuae flaccidae tonum reddimus aromaticis et adſtringentibus, v. c. radice iridis Florentinae, caryophyllis aromaticis, cortice citri, puluere Chinae et cet. Sacha-

charum pulueriſatum dentifricii loco quidam laudant, ſed poſtea mucus a dentibus eſt abſtergendus. VNZER enarrat, ducem quendam de Beaufort ſacchari libram quotidie comediſſe ac iam ſumma aetate prouectum bonis gauiſum eſſe dentibus. Iamaicae incolae alimenta omnia ſaccharo condiunt, nos acrium ciborum cauſa deridentes. Nautici Nicotianae folia manducant, quod gingiuae putreſcentiam coercet; eandem vtilitatem manducatio τȣ Betel *s*) incolis Indiae orientalis praebet. Maculam dentium nulli remedio cedere ſi inuenimus, ſalutem e limatione nos petere oportet.

2) Tartarus dentium eſt concrementum terreum, denti circumpoſitum praecipue marginibus lateralibus et parti radicis gin-

s) Betel vocant folia Piperis Betulae cum dimidia nucis Arecae Catechu parte; huic ſubtilem pulueriſatam oſtrearum calcem adſpergunt. Manducatione huius compoſiti labia rubent et dentes nigreſcunt, quod inter formoſa apud omnes Aſianos meridionales numeratur. vid. Goettingſches hiſtoriſches Magazin von *Meiners* und *Spittler*, B. 1. pag. 334.

gingiua deſtitutae, vbi attritus minimus eſt. Totos dentes tartaro incruſtatos vidit FAVCHARD, gingiuam eo obductam et alio morbo durante eum ita increſcentem, vt externe tumorem perſpicere poſſes, HVNTER. Sunt, qui tartarum ex alcalinis ſaliuae reſiduis ortum trahere, dicant, ſed nunquam in ſano corpore alcalini aliquid in ſaliua inuenis; tunc quoque in morbis, vbi ſaliua lixiuioſam naturam nacta eſt, e. g. largiore mercurii vſu ſemper tartarus adeſſet, quod vero experientia non confirmat. Veroſimile mihi eſt, tartarum nihil aliud, quam depoſitionem particularum terreſtrium ſaliua contentarum eſſe; veroſimilius adhuc, quia concrementa talia quoque in ductibus et glandulis ſaliualibus exſtant. Exempla multa recenſita in immortalis HALLERI Elementis Tom. VI. reperimus. Ad tartari aliarumque ſordium vero geneſin multum quoque quaedam corporis praediſpoſitio confert, nam interdum homines alias maxime ſani tamen his malis aegrotant. Quotidie videmus hanc parentum diſpoſitionem quoque in infantibus exſtare, quod vero

hae-

haereditariam eam eſſe minime probat, ſed in eadem apud eos ratione viuendi cauſam quaerere poſſumus. Sic in Poitou, Saintogne et Angoumois incolae malis ſunt dentibus, quôd eorum medici frequenti allii veſcationi tribuunt.

Damna, quae tartarus affert, non parui ſunt momenti: gingiva cruorem profundit et tartaro tabeſcit, dentes mobiles facti eiiciuntur et cariei obnoxii ſunt; ſubinde etiam lingua eminentiis tartari laeſa, vlceribus malignis laborat. Initio, tartaro nondum inueterato lotio cum aqua calcis prodeſt; alcalia HVNTER laudat. SPRINGSFELD t) in experimentis circa thermarum Carolinarum vſum refert, aquam hanc tartarum dentium fugaſſe, quia alcalinae eius partes gluten, quo terreae partes iunctae ſunt, ſoluunt et maſſam deſtruunt; quandam ſimilitudinem inter tartarum et calculos vrinae eſſe commemorat. Tartarum vero iam excauatum obtuſo inſtrumento frangimus, ſed caute ſine iniuria denti allata. Poſtea

t) Hamburgiſches Magazin. B. 22. p. 32.

ſtea adhuc dentifriciis vtimur, ac, ne frigidus aër dentes afficiat, curam gerimus.

§. VI.

Sine dentibus infans mundi lumina ſalutat ac ſi torrens vitae decrepitum ſeniem ad aeternitatis ora ſeduxit, denuo dentibus eſt expers. PLINIVS et alii *v*) nobis de neonatis dentibus praeditis narrant. Fetui vtero materno adhuc incluſo iam dentes fuiſſe, minime credo, quanquam in ſteatomatibus abdominis et tumoribus cyſticis dentes inuentos eſſe lego *w*). Non in dubium voco tales narrationes a ſagacibus viris factas, quanquam MARTIN *x*) eas exſtare negat, ſed quandam ouarii diſpoſitionem, quae talia praeternaturalia formet adeſſe, cum aliis credo. Tempus primae dentitionis plerumque a ſeptimo menſe incipit atque ad ſecundum

v) *Plinius* ſupra dicto loco. *Livii* Hiſtor. Lib. XLI. c. 26. *Kerkring* Obſeruationes anatomicae. p. 60.

w) *Blumenbach* Commentar. Goetting. Vol. VIII. pag. 56.

x) Abhandlungen der ſchwediſchen Academie der Wiſſenſchaften. T. 29. p. 286.

dum et tertium aetatis annum excurrit; maturius aut tardius dentiunt, ſi robuſtiores aut infirmiores ſunt. Maximo cum iure Cl. MAYER y) praeceptor meus venerandus praematuram dentitionem abundantiae terreſtrium partium in corpore infantis tribuit. Experimenta, vbi ACHARD ſciuros lacte et cibis mollibus nutriebat, quorum dentes ſtupendam magnitudinem conſecuti erant, contrarium affirmare forte tantum videntur, nam hanc magnitudinem defectui attritionis potius tribuendam eſſe credibile eſt. Nonne apud cachecticos infantes, vbi partes ſolidae debiles et flaccidae, vaſa mucoſis ac tenacibus humoribus repleta ſunt, dentitionem tardam animaduertimus? Luculentum exemplum dant miſerrimi illi rachitici, quorum oſſa partibus terreis orbata naturalem firmitatem amiſerunt, vbi primi dentes interdum poſt annos demum apparent a dentibus ſanis multum diuerſi. Dentes inciſiui primum illuceſcunt, dein canini et poſtremi ſunt mo-

 lares

y) *Mayers* Beſchreibung des menſchlichen Körpers. T. 2. p. 9.

lares. Dentes lactis nominantur, quia ſeptimo anno eiiciuntur, a quo tempore vsque ad annum decimum quartum ſecunda dentitio medici attentionem occupat. Annis adoleſcentiae dentes ſapientiae dentitionem abſoluunt. Praeternaturalia et rara ſunt exempla, vbi natura denuo iuueneſcit et in ſenectute adhuc dentes apparent. Foeminam ſexageſimam STOLL z) nouit, quae omnibus dentibus rurſus donata diem ſupremam obiit. Iocoſe illi dicebat: prouidentiam ſibi nihil dentibus largius dediſſe. Rariores ſunt caſus, vbi dentium germen falſam poſitionem occupabat. SWIETEN e palato dentem erupiſſe refert; ego ipſe in Ill. WALTHERI praeceptoris pie colendi muſeo anatomico ſpecimen vidi, vbi dens inciſiuus in apertura narium ſitus erat. DAMPIER a) narrat Noui Hollandiae incolas dentibus duobus inciſiuis anterioribus carere, ſed vtrum naturale id ſit, an artificiale non ad-

z) *Stoll* Ratio medendi. P. IV. pag. 172.

a) Allgemeine Reiſebeſchreibungen. Th. 12. pag. 225.

addidit. Forſan hic BLVMENBACHII b) verba valent: *die Natur wird endlich überdrüſſig einem Volke einen Schmuk zu verleihen, den es immer wieder vertilgte und vernichtete etc.*

Dentitioni duo ſunt ſtadia.

1. Primum complectitur dilatationem maxillae. Signa diagnoſtica ſunt: ſi infans ſaepius digitum in os immittit, papillas mordet, ſaliuae copioſior affluxus fit, intumeſcunt gingiuae et amygdalae, oculi et facies tota rubet. Rariſſime ſtadium hoc ſine vllis ſymptomatibus praeterit; interdum ſani infantes difficillime dentiunt. Dens alueolum nempe dilatat ac hoc incitamentum dolores mouet, infans inquietus clamat. Lenia antiſpaſtica hic proſunt, e. g. ſpiritus cornu cerui, ſyrupus e meconio etc.

2) ſecundum ſtadium grauioribus affectibus ab eruptione dentis ortis a praecedente diſtinctum eſt. Gingiuae inflammatio augetur, dens eam premit ac pungit, irritamentum hoc ſymptomata auget, affertque in-

b) *Lichtenberg* und *Förſters* Goettingiſches Magazin. Erſter Iahrgang 5tes Stük. pag. 262.

inquietudinem, agrypniam, congeſtiones verſus caput, ptyalismum, febrem, tuſſim grauiorem et ſonantiorem aëris meatum, conuulſiones et affectus epilepticos, morte tantum ſaepius finiendos. Spasmi obſtructiones valde exitioſas gignunt; multo melior diarrhoea habetur, quae niſi perualida aegrotum nimis debilitat, minime eſt opprimenda. Rariores ſunt gingiuae ſuppurationes HVNTERO docente; dentitionem quoque gonorrhoeam benignam et vrethrae dolores procreaſſe, TODE c) refert.

Irritamentum, quod omnia haec mouet, erit tollendum, quare praecipue antispaſtica profunt; Syrupum e Meconio infanti des, donec lenimen accipiat, hic ſi fruſtraneus ſit, guttulas quasdam Laudani liquidi addas. Horum remediorum vſus vero non niſi caute laudandus eſt; aetas infantis, eius conſtitutio aliaeque conditiones hic nobis praecepta dant, ne noceamus. Febris prorſus attentione noſtra maxime digna, plerumque eſt inflammatoria; interdum ſuffi-

cit,

c) *Tode* Erleichterte Kenntniſs und Heilung des Trippers. 1790. pag. 9.

cit, ſi modo nutrix antiphlogiſtico regimini ſeſe deuouet. Infantem diligenter decocta aut ptyſanas hordei, gummi Arabici cum oxymelle bibere oportet ſimulque alui ſeceſſus per clysmata, electuaria mannata etc. promouemus. His omnibus vtilitatem non ſatis magnam afferentibus et inflammatione pertinacius perſeuerante, vna cum congeſtionibus, gingiuae ſcarificationibus aut ſanguiſugis ſanguinem detrahimus eiusque orgasmum componimus. HIPPOCRATES iam hirudinum vſum in dentitione nouit et laudauit, nuperrime praecipue Le ROY *d*) hanc methodum celebrat. Porro in libro de dentitione ait HIPPOCRATES, dentitionem eſſe faciliorem cum febre iunctam, ſic quoque in hyeme. Optimum tempus dentitionis eſt ver, profitente Arabe RHAZE. STOLL quoque dentitionem facilem febre immo variolis praeſentibus obſeruauit. Si ſordes in primis viis inſunt, emeticis niſi inflammatio vetat; vtimur aut lenibus eccoproticis v. c. tinctura rhabarbari aquo-

d) Iournal de Paris. no. 292. Oct. 1784.

aquoſa, liquore terrae foliatae tartari et cet. Calomel ad quartam grani partem cum diaſcordio in pilulam formatum quoque profuit, praecipue ſi colluuies verminoſa ſimul aderat; tuſſim quoque emeticum lenire poteſt. Inflammatione minima, ventriculo et inteſtinis ſanis, maiori cum ſecuritate ab antiſpaſticis auxilium petimus, praecipue, ſi conuulſiones validae ſunt; his inferuiunt quoque veſicatoria et ſemicupia tepida. Praeterea vero ruptura gingiuae ſtudium noſtrum minime effugere debet. Superſtitioſis temporibus hunc in finem gingiuam ſtatim poſt partum placenta vteri, aut cerebro leporis, ſanguine ex galli nigri pectine terebant, *e*) quibus non paruam vtilitatem tribuebant, quas ineptias nunc adhuc in pagis paſſim inuenimus. Plures medici, inter quos etiam ROSENSTEIN in praeclaro libro de morbis infantum, emollientibus gingivam illinere ſuadent e. g. ſyrupo de althaea, butyro recenti, oleo amygdalarum, melle et cet. ſed per hanc relaxatam gingivam

e) Schwimmers phyſikaliſche Ergözlichkeiten. p. 93.

uam dentes aegrius penetrare, neceſſe eſt, quia nunc magis dilatata preſſui dentium, canini praeſertim cedit; vnde dolores ceteraque ſymptomata aucta videmus. Inflammatione modo valida, emollientia vtilia ſunt. BOVRDET, gingiuam rigidiorem reddere monuit et hunc in finem ſuccum citri laudavit; HOFFMANN vinum aqua permixtum; STOLL ſpiritum ſalis cum ſucco ſemperuiui et quoque acetum dilutum ſalubria eſſe cenſuit. Primo ſtadio et prius adhuc, digito gingiuam infantis leniter terimus ſimulque, quod Cl. SELLE aliique monent, duriuſculum corpus in quod mordeant, iis damus, quanquam ISENFLAMM *f*) hac methodo gingiuam calloſam fieri dixit. Gingiuam diſcindere nonnulli quam maxime monent, quod vero ſecundo tamen ſtadio et quidem in dentibus molaribus vtile ſeſe praebere poteſt, quia prius diſciſſum vulnus, dens ſi prorumpere vellet, nunc clauſam et cicatrice obfirmatam gingivam offenderet. HVNTER quidem dicit cicatricem rupturae fa-

 vere,

f) *Iſenflamm* ueber die Knochen. Erlangen 1782.

vere, ſed gingiuam ea non rigidam fieri, ſed potius calloſam ac penetratu difficiliorem reddi credo. Interdum dentes omnes adſunt, attamen nullum ſymptomatum leuamen percipitur; in os tunc inſpiciendum eſt, nam plerumque fibram gingiuae ſupra coronam tenſam reperimus, quae ſtatim ſoluenda eſt. Subinde alueoli margines ſupra dentem declinati aperturam claudunt; tunc fruſtula oſſea haec forfice ſunt tollenda.

Dentitionem ſecundam multo minores aegritudines comitantur; conſtitutio corporis firmior, ſolidae partes robuſtiores, irritabilitas corporis infantilis imminuta eam facillimam reddunt. Dens ſapientiae quandoque dolores ciet, gingivam ſcindere non inutile erit; exempla exſtant, eum anginam inflammatoriam procreaſſe. Dentitio ſecunda tantum auxilio noſtro quoad iuſtum locum dentium eget, de quibus infra adhuc erit dicendi locus.

§. VII.

Homo adultus omnibus dentibus praeditus, etſi iis conſeruandis ſtudet, tamen eos amit-

amittere et quidem e ſequentibus cauſſis facile poteſt.

1) Gingiua putrida, mollis, ſpongioſa et ſcorbutica. Principio albeſcit, tunc in atro-caeruleum colorem tranſit et facillime ſanguinat; corruptio ſubito aucta non ſolum gingivae, ſed quoque maxillae et toti cauo interno oris pernicioſa eſt. Antiſcorbutica et interna, et externa hic iuuant, gingiva ſpiritu cochleariae illinenda eſt. Statu hoc diu perſeuerante, SWIETEN g) initio gingiua albeſcente, mixturam ſalis ammoniaci cum ſucco citri et aqua ad oris collutionem inſtituendam laudat, ſcorbutum auctum optime vero acido ſalis diluto ſanauit. Spongioſa gingiua vero non ſemper ſcorbuti ſequela eſt, ſed ſaepius idiopathicus morbus; tunc frictionibus cum ſpongiis et pectine ſetaceo obſtructiones ſoluendae et circuitus ſanguinis aequalis reſtaurandus eſt, quare adſtringentibus et roborantibus e. g. alumine, myrrha, cortice Peruuiano utimur.

2) Gin-

g) *Swieten* Commentar. in Aphor. *Boerhav.* T. IV. p. 423.

2) Gingiva breuior facta, ſiue tartari preſſione, ſiue dentiſcalpii vſu, ſiue alia quacunque de cauſſa. Cura diuturna eſſe debet, nam regeneratio quaſi gingivae eſt procreanda. Externum eius marginem ſcarificationibus et adſtringentibus afficimus ad copioſiorem humorum affluxum promouendum; ſaepius id repetimus, donec gingiua iterum ordinaria magnitudine gaudeat; ſimul eam leniter contra dentem premimus iuncto vſu roborantium et adſtringentium.

3) Frequens ſaliuatio denti mobilitatem dedit, ſed hic dentium conſeruatio ſaepius alii ſcopo ſubiungenda eſt. Saliuatione peracta, dentes ſine vllo auxilio ſtabiles et firmi fiunt, ſeu adſtringentibus obfirmantur.

4) Externa iniuria dentem reddidit infirmum. Mobili denti naturalem ſitum des; manducatione aut alia functione eum carere oportet. Aegrotus tantum alimenta liquida ſumat. Ligatura quoque dentem cum vicinis iungere poſſumus.

5) Si dens oppoſitus altera in maxilla amiſſus eſt, ſuccus oſſeus alveolum explet et dens

dens eiicitur. In locum amiſſi dentis alium ſubſtituimus, ſed ſi ſenibus id obuenit, ars nihil praeſtat, ſed conſtantibus naturae legibus obedire oportet.

§. VIII.

Nullus eſt morbus, qui pluribus remediis oppugnetur, quam odontalgia; nullum medicamentum, cuius ſalutares effectus non unquam laudatos reperiamus; unumquodque voti noſtri nos ſubinde compotes fecit, ac nullum eſt, quod non tam repudiatum, quam laudatum ſit. Rariſſime cauſſam huius mali ſatis perſcrutari medicis datur, quanquam ea modo ablata valetudinem reſtituere poſſumus. Quotidie invenimus remedia non inutilia tantum, ſed etiam nocua, quae ſeplaſiarius in taberna commendat ac credulo vendit, ſine cura, num ſalubria ſint, nec ne? Cauſſae odontalgiae ſaepius ſagaciſſimo medico abſconditae ſunt, vt empirice agere coactus ſit: felix ille, ſi e cunctis dilectum optatis fauet, nec praebuiſſe poſtea poenitet. Non ſolum dolores, ſed quoque alia incommoda ad ſanationem incitant.

Dam-

Damna ſunt: pertinax agrypnia, inquietudines, deliria, febris atrox, inflammationes et exulcerationes maxillae partiumque vicinarum, caries, conuulſiones et animi deliquia.

Odontalgiae variae ſpecies ſunt:

1) Odontalgia rheumatica. Latum eſt rheumatiſmi imperium, et dentibus quoque eum minime parcere, nemo eſt, qui neget. Hanc odontalgiam ſaepius prodromum dyſenteriae eſſe, illius certe ſpeciei, quam STOLL rheumatismi inteſtinalis nomine tractat, Cl. SELLE *h*) monet. Signa diagnoſtica haec ſunt: plerumque dentes ſunt ſani, nam interdum modo rheumatica materies morboſos afficit, aegrotus dentem maxime dolentem ignorat, dolor totam maxillam obruit, mox hanc, mox illam partem; ſymptomata febrilia adſunt, intumeſcentia gingiuae et partium iuxta poſitarum; dolore imminuto, ptyalismus, coryza, raucedo, inflammatio amigdalarum, vuulae etc.; dolor ſtatim poſt refrigerationem et tranſpirationem ſuppreſſam oritur,

h) *Selle* medicina clinica. 1789. p. 165.

oritur, pulſus neque fortis, nec plenus, ſed celer. His fugatis ſtupor quidam in dentibus et maxilla remanet. Febrim validam antiphlogiſticis oppugnamus: omnia remedia aut ſuppreſſam perſpirationem reſtituere, aut liquorum haeſitantium excretionem accelerare oportet; quare diaphoretica ſunt adhibenda; pelles leporinae, puluinaria calefacta circa genas, toſto furfure, floribus chamomillae, ſambuci etc. expleta, panni lanei ſuccini fumo imbuti aut camphora, tepida capitis balnea, donec ſudor promanet. Praeſertim vero cauendum, ne caput refrigeres e. g. ſubitanea denudatione frigido in aëre. Humores accumulatos veſicatoriis, et ſinapiſmis deriuamus, circa parotidis regionem ea remedia imponenda ſunt, aut inter ſcapulas et nucham, nam ab admotis circa aures, vereor, ne rheumatiſmus has afficiat et ſaeuius exinde malum oriatur. Simul ſialagoga proſunt, manducatio radicum acrium v. c. radicis pyrethri, imperatoriae, origani etc. porro camphora cum aceto in os immiſſa. Tali modo quoque Nicotianae fumus

mus ſanationi inſeruit, cui praeterea vis ſedatiua eſt; porro oleum Caiepoeth, Naphta vitrioli; anodyna, opium, theriaca caute adhibenda ſunt, nam inflammatione ſimul exiſtente ipſis neruorum malis minus conueniunt. Dentes, ſi carie non affecti ſunt, odontalgiam electricitate fugare poſſe aliqui monent. LINNEVS *i*) refert ſe dolores electricitate ſopiiſſe, et mox reuerſos repetito illo auxilio ſanaſſe. Contra reſiduos e rheumate dolores iuuant extractum arnicae, G. Guaiaci etc. frictiones, prae ceteris vero lotiones frigidae dentium et gingiuae.

2) Odontalgia a plethora et ab haemorrhagiis ſuppreſſis. Aetas, temperamentum, habitus et conſtitutio aegroti nobis prima ſigna ad diagnoſin faciendam praebent. Iuniores, ſanguinei, lauto victui addicti, bene paſti, aut motu corporis, aut cibis aromaticis et calidis calefacti, homines, qui ſolitis haemorrhagiis obnoxii ſunt, v. c. haemorrhagiae na-

i) *Caroli Linnaei* Conſectaria electrico - medica. Upſaliae 1754.

narium, haemorrhoidibus, fluxui menſtruo, ii, qui phlebotomiis adſueti erant: omnes illi odontalgia plethorica laborare quam facile poſſunt. Dolor celer ac validus aegrum excruciat, pulſus durus et plenus, facies rubra, calor oris praeternaturalis, ſubinde vehemens febris cum cephalagia, inflammatio gingivae et amygdalarum, imo exulcerationes earundem adſunt; baccae intumeſcunt ſine dolorum leuamine. Reuellentibus, valde irritantibus, opiatis et acribus ſialagogis pernicioſam hic medicinam faceremus. Quae quum ita ſint, venaeſectio prodeſt, quae forſan repetenda erit: Febre debili, aut nulla, topica phlebotomia ſufficit e. g. hirudines, gingiuae ſcarificationes, quibus odontalgia interdum ſubito opprimitur. Aeſtuationes et quoque calida integumenta verſus caput congeſtiones mouentia vitanda ſunt, ſic etiam cibi et potus calfacientes, ſpiritus vini, coffea, vinum etc. Omnia ſpirituoſa ad dolores ſopiendos hic nocent et malum augent. Profunt cataplaſmata emollientia, e. g. e ſemine lini, malua, althea, farina toſta et herba hyoſcya-

mi parata, non autem ſicca, aut camphorata, quae magis adhuc irritant. Porro parvae nitri doſes cum roob ſambuci propinandae ſunt. Si ulcus formatum eſt, lac tepidum, aut ficum in lacte coctam in os frequenter ſumere iubemus, donec id matureſcat et tunc ſine ullo incommodo aperiatur.

3) Odontalgia gaſtrica. Moleſtiae rheumaticae cum ventriculo debilitato iunctae ſunt; hae, ut TISSOT*k*) monet, vſu refrigerantium incrementum capiunt ac dolores fortiores fiunt. Dolores capitis adſunt, appetitus proſtratus, amaror oris, vomituritio eſt, vt breuiter dicam, omnia ſymptomata deprauatae digeſtionis maiore, aut minori gradu; ex quibus luculenter patet, morbum in infimo ventre habere ſuum promptuarium ſuamque penum, ophthalmiae gaſtricae auctorem. Emeſis hoc in ſtatu rite inſtituta ſaepius quam celerrime ſanat, ſaburram inteſtinalem elicit, materiam iam alibi dimiſſam ac pertinacius adhaerentem ſubmouet et con-

cuſſu

k) *Tiſſot* Anweiſung für das Landvolk in Abſicht auf deſſen Geſundheit. 1763. p. 165.

cuſſu ſalutari totius corporis, et impreſſione aliena in ſyſtema neruoſum; emeticis quoque purgantia et eccoprotica iungas. Dolores interdum periodice redeunt, vti intermittentium paroxyſmi, ac hic roborantia, praeſertim vero cortex, quam optime valent. STOLL talia exempla enarrat, vbi eius virtutes multo efficaciores reperit, ac alias intermittentes expugnare ſolet.

4) Odontalgia a vermibus. Hi enecantur fumo Nicotianae, decocto Sabinae aliisque; praecipue vero fumus herbae hyoſcyami per infundibulum in cauum oris immiſſus profuit. Alio modo adhuc hyoſcyamus adplicatur. *l*) Horum vermium vero exiſtentiam GOEZE *m*) negat et eos nihil aliud, quam hyoſcyami ſemina eſſe, quae nobis vermium forma appareant contendit, ſimulque monet, ut medicamento hoc narcoticae qualitatis cauſſa, cautiſſime utamur.

 5) Odon-

l) *Reichardts* mediciniſches Wochenblatt, von *Müller* fortgeſetzt. 9ter Jahrgang. 1783. p. 38.

m) *Goezens* nützliches Allerley. 5 B. p. 368. Natur, Menſchenleben und Vorſehung von *Goeze*. p. 512.

5) Odontalgia arthritica. Arthritis ſiue adhuc vaga, ſiue ex articulis retrograda. Dolor dilacerans, non pungens, non ſemper aeque fortis. Antarthriticis ſolitis, praecipue ea, quae morbum in locum ordinarium repellant iungimus. Manducatio raphani, aut aliorum ſialagogorum ad ſaliuae excretionem promouendam ſanationi inſeruit. Veſicatoria et ſinapiſmos ſuper cubiti articulationem imponimus. Dolores ſi maxime ſaeviunt, dentem quoque extrahimus, alueolum mixtura ſalis, mellis et aquae eluimus et dentem cauo rurſus reddimus.

6) Odontalgia hyſterica. Spaſmi non raro odontalgiam excitant, cui ſpeciei praecipue ſexus ſequior et irritabiles homines obnoxii ſunt. Dolores non continui, ſed alternantes. Antiſpaſtica et externe circa genas, et interne cum erioxylo in dentem poſita proſunt. e. g. oleum Caieput, Naphta vitrioli, liquor anodynus etc. Huc quoque refero odioſos illos affectus nonnullorum, ſi aſperos et raucos ſonos audiunt, v. c. limae ſtrepitum aut ſi cultro vitrum, aut lapidem ſcindis limasque.

7) Odon-

7) Odontalgia ab acidis. Cibi acidi, auſterae fruges, potus vini Rhenani ſtuporem dentium gignunt. Manducatio acetoſae ad fortius acidum debiliori delendum laudatur, aut dentes linteo panno calido velamus.

8) Odontalgia grauidarum ſaepius inter ſymptomata grauiditatis numeratur, cui nullum medicamentum opponimus; ſi vero alia ex cauſſa ortam eſſe cognouimus, indicationi obedimus.

8) Odontalgia a carie, de qua § ſequenti.

9) Odontalgia ab acrimoniis variis. Contra unamquamque harum agimus, vt indicationes poſtulant.

Si vero, vt iam ſupra monuimus, cauſſas cognoſcere nobis non licet, empirice remedia eligimus Roborantia, ſtomachica et antiſpaſtica praecipue utilia ſeſe praebent; ſaepe fiducia in medicinam aliquam ab aegroto poſita, efficit, vt conualeſat, quare bufonis oſſicula, lora e Turci pelle aliaque ſuperſtitioſa et vana amuleta mirabilia praeſtiterunt; dolorem fortiori alii ceſſiſſe, e. g. illi a concuſſione tibiae, legimus; ſimiles ſunt effectus terroris et metus; intuitus dentiduci ſaepe

 quam

quam celerrime, quaſi incantamento dolores fugat. Praecipuam attentionem nuperis temporibus lapis magnes excitauit, cuius ſummam utilitatem KLAERICH *n*) commemorat. Attactus illius ſenſum frigoris apud nonnullos, caloris apud alios mouet, interdum dolor auctus, interdum partium ſtupor eſt obſeruatus. Aegrotum ipſum lapidem in manu habere optimum eſt: nec quoque idem eſſe videtur, quo polo magnetis et qua directione eo utimur; ſaltem multa hac de diuerſitate PARACELSVS *o*) et plurimi eius diſcipuli retulerunt. Interdum dolores mox fugauit breuiſſimo tempore; interdum vero malum recidivum repetitionem medicinae huius neceſſariam reddidit. UNZER *p*) quoque efficaciam magnetis probat, vt non inutile foret, hocce cum medicamento veteribus *q*) iam noto plura adhuc experimenta

n) Hannöveriſches Magazin. 1766.

o) *Theophraſti Paracelſi* Opera omnia. Baſel 1559. Tom. VIII. p. 100.

p) Der Arzt. T. 6. p. 84.

q) *Plin.* lib. 36. c. 16. *Avicenna* de viribus cordis. Tract. II. c. 7.

ta facere, ſed Scylla ſuperſtitionis eſſet ſuperanda.

§. IX.

Corruptio oſſium, quae non cum ſolutione, ſed potius eorum exfoliatione ſociata eſt, caries audit, quae dentibus non minus damnum parat. Duas in ſpecies diuiditur:

1) Caries aperta. Initio parua, lutea, dein vero atro-coerulea macula obſeruatur, quae externam dentis ſubſtantiam foedat. Senſim increſcit, donec quoque diploen inuadat, quod vitii genus per plures interdum annos protrahitur. Diploe vero laeſa, mali incrementa quam celerrima ſunt, dolores intolerabiles ac continui; nam denudatus neruus attactum frigidi aëris ac quoduis ciborum irritamentum percipit.

2) Caries occulta. Dentis radix in baſi carioſa eſt et ſtatim miſer aegrotus ſaeuiſſimis doloribus excruciatur. Externa in facie ſaepius nihil apparet, candor et incolumitas dentis coronae interdum minime vitiatur, gingiua minime labefactata dentem arctiſſime

 cir-

circumdat. Dens auulſus vero, radicem morboſam, ſpongioſam, ſpinae quaſi ventoſae ſimilem eſſe docet. Difficillime diagnoſin huius ſpeciei e ſequentibus ſignis inſtituere poſſumus:

a) Dens dolet, ſed doloris cauſſam aeger ignorat, ſentit eius initium ad inferiorem baſis partem, tunc latius ſeſe extendit, attamen ad ima radicis validiſſime urget.

b) Externa dentis facies interdum lutea apparet, ſed hoc non eſt conſtans ſignum.

c) Intumeſcentiam in gingiua ſaepius inuenimus, ulcus erumpit et mox clauditur; quod notatu dignum eſt.

d) Si tempore, ubi aeger doloribus vacat, duro corpuſculo e. g. clauicula coronam dentis pulſat, ſtatim dolores percipit.

Interdum vero caries ſine doloribus exſtat, interdum modo in initio eam ſequuntur, dein redeunt, ſi acceſſui externi aëris viam non claudimus. HVNTER dolorem inflammatorium, quia inflammatae partes hic ſeſe minime dilatare poſſunt, tam acrem et fortem eſſe dicit. Dentes anterio-

res

res inferioris maxillae raro carie laborant; in aetate iuniori et virili ſaepius, rariſſime vero in ſenectute hunc morbum inuenimus. Superficies ſuperior molarium maxime, marginalia inciſiuorum quoque, nunquam fere facies poſterior carioſa inuenitur. Corona dentis deleta, radix plerumque ſana remanet et dein eiicitur, ſi alueolus ſucco oſſeo expletus eſt.

Cauſſae morbi huius ſunt externae et internae:

1) Cauſae externae,

a) Externa iniuria, quae dentem frangit,
b) Sordes dentium ſqualidae a munditie neglecta ortae, praecipue, ſi mucus tenax, acidus aut rancidus adeſt,
c) Tartarus dentium,
d) Abuſus acrium dentifriciorum et eſcharoticorum.
e) Subitanea frigidi et calidi alternatio.
f) Abuſus fumi Nicotianae, qui non ſolum mordaci acrimonia, ſed calore quoque nocet.

2. Cauſae internae, quarum numerus infinitus eſt, quanquam diſpoſititio quaedam carioſa locum habere videtur. Cachexia

chexia et ſcorbutus praecipuae ſunt cauſae; ſic quoque digeſtio deprauata, quam ſaepius cum vitioſis dentibus ſociatam inuenimus, etſi illa quoque dentium corruptionis ſequela eſſe poteſt. Cariem ex internis cauſſis ortam eſſe cognoſcimus, ſi dentes ordine quodam labefactant ac cauſſae externae abſunt. In dubio adhuc poſitum eſt, num dens carioſus alium inficiat, nec ne? Damna, quae caries affert, ſunt iactura dentium, digeſtio corrupta et clara verborum pronunciatio impedita, nec minus dedecoroſa facies. Radix dentis laeſa promouet excreſcentias gingiuae, vlcera, epulides, fiſtulas antri Highmoriani, cariem maxillae etc.

Cariem dentium ſanare non poſſumus, ſed tantum eius incrementum impedire et dolores imminuere nobis licet. Initio, ſi macula adhuc minima, tantum vitream ſubſtantiam laedit, nulli dentifricio ceſſura, lima nobis auxilium praebet. Diploë vero ſi iam morboſa eſt, ſtatus hic ferri aciem reſpuit, nam interſtitium lima factum pluribus adhuc detrimentis anſam dat. Corona ſi excauata eſt, plerumque manducatione

fran-

frangitur. Cauteriis et expletione coronae cum plumbo, aut alia materia hic vtimur. Obtuſo ferro dentem excauatum ſordibus liberamus et tunc cauteria applicanda ſunt, quorum praeſtantiſſima ferrum candens ac chemica, e. g.

1) Olea aetherea e. g. oleum Cinnamomi, Caryophillorum etc. cum orioxylo in cauum dentis imponimus. Tempore octo fere dierum elapſo, dentem denuo mundamus ac carie ſuperſtite adhuc medicinam hanc repetimus, donec dens purus inueniatur.

2. Liquor anodynus et Naphta vitrioli; haec illi anteponenda, quia celerius adhuc dolores ſopit et futuros prohibet. Caute vero hoc remedio vtimur, ne corona dentis aut vicini laedantur.

3. Acida mineralia, v. c. oleum vitrioli, acidum ſalis etc. nimis eſcharotica ſunt et gradum actionis eorum non dirigere poſſumus.

Ferrum vel aliud metallum igne candere quam maxime oportet, nam calidum modo, intolerabiles dolores ciet. Hoc in

cauum

cauum dentis immittimus, quo facto dentem ſiue plumbo, ſiue auro explemus. Haec cariei progreſſui impedimentum faciunt, nullae ciborum reliquiae remanent ac neruum afficiunt, nulla externo aëri via aperta eſt atque dens expletus locum ſani fere compenſat. Aurum plumbo magis ad explendum aptum eſt, nunquam enim acida in illud agere poſſunt, ac quoque multo flexibilius omnia interualla tegit, quod magni eſt momenti. Expletionem dentis ſupra coronam non eminere neceſſe eſt, quia alias dens oppoſitus altera in maxilla eam mordet ac dolores facile vitandi exinde naſcuntur. Non ſemper vero expletio prodeſt e. g. ſi apertura ſuperior, illa baſis multo latior eſt, materia explenda non fixum locum tenet et omnia vt prius ſeſe habent. Sic quoque apertura in margine exſtante, dens vicinus auxilium noſtrum irritum facit. Hic proſunt camphora, opium, Naphta vitrioli etc. aliaque antiſpaſtica. Dentem quoque extrahimus, extractum mundamus, mundatum explemus et tunc eum alueolo reddimus, quae operatio vero tantum apud

in-

inciſiuos et caninos locum habet. Apertura quoque perforatore eſt dilatanda. Aurum et plumbum interdum arctiſſime in cauum dentis preſſum dolores mouet, at tunc denuo expletionem repetimus. His vero omnibus fruſtraneis, dentem luxes, quod neruo ſenſibilitatem demit. Si vero corona tota iam deleta eſt, limatione eminentias reſiduas tollimus et coronam artificialem imponere poſſumus. Haec ſi displacent, cauteriis admotis, natura ipſa nulla alia re adiuta radicem eiiciet.

Internae cariei cauſae noſtram quoque attentionem merentur, ſed difficillimum id eſt opus. Tota medicina, tota chirurgia nobis hic viam aperiunt et vbicunque morboſa inuenimus, vt ea tollantur, curam gerimus. Indicatione nulla certa, tamen quid diaeta valeat, experimur. Motus et exercitationes corporis, victus alimentorum nutrientium et digeſtionis facilis cum roborantibus iuncta e. g. cortice Peruuiano, ferro ac balneis frigidis nonnunquam coeptis fauent.

§. X.

§. X.

Supra iam quaedam ad odontotechniae doctrinam pertinentia attigi, de qua mihi adhuc pauca dicenda ſunt. Dentes recto et ſerio ordine eſſe poſitos, quoque iam monui; quaeuis declinatio ab hoc naturali ſitu, auxilium noſtrum quaerit. Prima dentitione otioſi ſumus et quia primi dentes mox amittuntur, et quoque, quia rariſſime ordinem ſolitum relinquunt. Secunda vero dentitione dentes canini et inciſiui operam et laborem odontotechno imponunt, nam molares tam fixa poſitione ſimulque pluribus radicibus gaudent, vt eos eſſe tractabiles, recte neges. Incommoda a nobis coërcenda ſunt ſequentia:

1. Dens obliquus faciem dedecoroſam reddit ac mobilis factus acutis marginibus et linguam et labia laedit. Si dentes lactis poſteris dentibus fortiorem renixum opponunt, eorum ordo tali caſu corrumpitur. Interdum tunc dentes aliam ſibi viam aperiunt, quare duplicem eorum ſeriem repertam eſſe legimus. Dens lactis ſi mobilis et

lon-

longior, vel obliquus factus eſt, plerumque ſponte ſua cedit; immobilem vero ſimulque obliquum ſtatim extrahas, ſed caute; nam irritamentum ab extractione ortum non raro inflammationes et ſuppurationes procreauit. Quia dentes ſecundi prioribus maiores ſunt, illorum vnus plures mobiles reddit, quare etiam plures ſunt extrahendi.

2) Coronae dentium ſupra ſeſe inclinatae ſunt, quod tantum in iunioribus ſubiectis, vbi ſolidae partes flexibiles adhuc leni preſſui obediunt, corrigendum eſt. Ligatura hic prodeſt et quidem ſequenti modo: aureum filum per interſtitia obliquorum dentium ducimus, huius fines antrorſum inter ſeſe iungimus, donec leuis impreſſionis ſenſatio, minime vero dolor percipiatur. Preſſio haec augetur vsque ad reſtauratum ordinem, quod interdum menſibus quibusdam elapſis fieri ſolet. Pluribus dentibus mobilem iungere, neceſſe eſt, nam vnus ſolus facile cedit ac quoque mobilitatem nanciſcitur. Multa adhuc artificia et inſtrumenta adſunt, ex quibus ad quemcunque caſum aptiſſimum eligas. Si dens verſus ante-

teriora inclinatus eſt, tunc non ſolum diffor-mitas orta, ſed quoque alia incommoda interdum auxilium petunt, v. c. labii reunio in labio leporino. Si plures ſunt, eorum vnum extrahimus et quidem illum, qui maxime ligaturae eſt impedimento.

3) Si dens ceteris maior eſt, facilius labefactatur, quia maxillae preſſio in eum quam maxime agit. Limatione ei iuſtam magnitudinem reddimus.

§. XI.

Extractio dentis et aegroto, et odonto-techno infeſta eſt operatio; ille non ſolum intolerabilibus doloribus vexatus eſt, ſed ſimul variis periculis, illi ſaepius feliciter ignotis, ſeſe offert; hic vero non raro impe-dimenta videt, initio minime remouen-da. Iactura dentis non modo, verum etiam infelix ſaepe operationis euentus nobis rariſſimum eius vſum ſuadent: ſed ae-grotus odontalgia cruciatus, impatiens den-tis extractionem requirit, quae interdum caſu et fortuna eum ſanat, nam e. g. ſi ple-thorae effectus dolor erat, ſanguinatio

den-

dente auulſo ſalubris reperitur, ſed faciliore ac commodiore via eam praeſtare poſſumus. Abuſus artis, iam veteribus notus erat, nam ERASISTRATVS refert, in APOLLINIS templo plumbeam forcipem ſuſpenſam fuiſſe, vt monerentur chirurgi, ne alios dentes extrahant, quam qui leni preſſioni cederent. Turci *r*) non prius operationi huic olim ſeſe dabant, quam ab Imperatore permiſſio iis erat conceſſa. Animam ſuam odit, qui dentem ſibi extrahi patitur, Arabum loquendi formula erat.

Extractio dentis inſtituitur:

1) dens ſi plane inutilis eſt;

2) dentem extrahimus ad eum mundandum et denuo alueolo reponendum;

3) tempore ſecundae dentitionis, ſi dentes lactis mobiles ſunt;

4) ſi infantibus loco inſolito dentes ſunt, quod ſuctum eorum impedit;

5) ſi dentes ſponte ſua ita mobiles fiunt, vt fere ſine inſtrumento adiutorio eos tollere poſſis v. c. in ſenibus;

6) Si

r) *Hoffmann* diſſ. de hiſtor. dentium c. I. p. 17.

6) Si dens corruptus fiſtulam, aut aliud detrimentum gignit, quod tantum dentis ablatione ſanari poteſt.

Pericula, quae in operatione inſunt:

1) Si dentium vicinorum radices in vnam congerminatae ſunt, tunc vel plures extrahis, vel maxillam frangis et multorum malorum fontem aperis.

2) Si dentis radices incuruatae ſunt, aut tam excedunt, vt baſis peripheria, eam ſuperficiei ſuperet. Saepius id apud dentes pluribus radicibus gaudentes occurrit; rariſſima ſpecimina in iam ſupra laudato muſeo anatomico Ill. WALTHERI praeceptoris dilectiſſimi vidi, non ſolum molares, quorum radices validiſſime incuruatae, ſed quoque dentes ſapientiae cum tribus, quatuor imo quinque radicibus. Haec ſi accidunt, tunc facile cognoſcitur, extractionem laborioſiſſimum eſſe opus, ac maxillae feſtucationem minime eſſe vitandam. Feliciſſimus eſt euentus, ſi corona dentem relinquit.

3) Si dentis radix cum alueolo eſt concreta, quod in maxilla ſuperiori antri Highmoriani aperturam procreat.

4) Haemorrhagiae validae, magna cum opera ſedandae.

Vana eſt ſuperſtitio, grauidis operationem hanc infeſtam eſſe; omnino grauidarum odontalgia levis eſt momenti, ſed ſi indicationes certae adſunt, magis adhuc eam inſtituere noſtri eſt officii, ne diuturna remora doloresque effectus noxios excitent. Dentis angularis extractio ſaepius infeſta eſt, quia odontotechnus radicem huius longiorem eſſe, oblitus eſt.

Dentem tantum luxamus, et ad dolores imminuendos, et ad infelicem extractionis euentum prohibendum, aut tunc, ſi nullam certam indicationem in odontalgiae ſanatione facere poſſumus et tamen ea nullis remediis leuata aegrotum vexat et dens adhuc incolumis eſt; hac luxatione neruum dentis dilaceramus ac ſenſibilitatem tollimus. Hanc operationem tantum efficacem inuenimus, ſi dens

 tan-

tantum una radice firmatur; nam plures ſi ſunt, neruum unius radicis interdum delemus ac dolores ut antea ſaeuiunt. Sic quoque extractio minus perniciofa eſt, ſi primo dentem luxamuset tunc eum extrahimus. Si priori vi minime cedit, melius erit operationi valedicere, quam noua et fortiora mala excitare.

Triplici modo dens extrahitur:

1) Horizontali directione, claue Anglorum; ſed magna tunc vis requiritur; gingiua ſaepius valde laeditur et non raro corona cum alueoli marginibus frangitur.

2) Perpendiculari directione. Inſtrumenti ad hanc apti delineationem RICHTER *s*) nobis dedit.

3) Dentiduco Pelican vulgo dicto. Hoc mediam rationem ad praecedentia inſtrumenta habet ac omnium tutiſſimum eſt. *t*)

Haemorthagiis obuiam imus adſtringentibus, v. c. aceto vini, aut agarico, aut aliis gluti-

s) *Richters* chirurgiſche Bibliothek. Vol. 6. p. 343.
t) *Fauchard* Tom. II. pag. 18.

glutinoſis remediis hunc in finem laudatis, quae in alueolum cum linteo carpto ita ponimus, vt oppoſitus dens fixam eius remedii poſitionem ſeruet. Candens ferrum quoque laudatum eſt. Haemorrhagiae recidiuae interdum noctu et apud infantes perniociſſimae fuerunt, nam deglutitus ac in ventriculo coagulatus et corruptus ſanguis materiem morbis variis ac quoque morti praebuit. Si alveoli margines fracti ſunt, iis in iunioribus ſubiectis ſolo digito iuſtum locum reddimus, ſaepius id apud ſenes occurrit, ubi fruſtula oſſea caute amouenda ſunt, ne inflammatio aliaque mala oriantur.

§. XII.

Subſtitutio dentium eſt duplex:

1) Aegroto et ſano ſimul dentem extrahimus, hunc ſtatim in illius alueolum ponimus, quod nomine tranſplantationis dentium notum eſt. Dens in alueolo ſucco oſſeo arctiſſime circumdatus fixum locum acquirit, ita, vt difficulter eum extrahere iterum poſſis. Sed prouidendum eſt, ne dens ſub-

ſtituendus extracto maior ſit; tunc limatione iuſtam magnitudinem efficimus. Aureo filo eum adhuc vicinis iungimus. Operatio haec vero ſaepius triſtiſſimos effectus praebuit; e viginti ſubiectis unum mortis periculum obire Cl. FRITZE *u*) praeceptor venerandus refert. Mercurius ſaepius malum ſanauit, quod multi a venerea cauſſa deducunt. Hanc HVNTER *x*) negat ac cauſſam eſſe virus ſcrophuloſum, ulcera vero ab operationis irritamento prouenire docet. Tutiſſimum remedium eſt, dentem tranſplantatum ſtatim extrahere.

2) Si dentes iam dudum ſunt elapſi et a tranſplantatione metus eſt. Tunc dentem eburneum, aut alium artificialem imponimus. A latere eum perforatum aureo filo vicinis iungimus ſimulque gingiuam ſcarificamus, vt aucto huius incremento firmior fiat; ſaepius id repetendum eſt, quia ſuc-

cu-

u) *Fritze* Handbuch über die veneriſchen Krankheiten. p. 232.

x) *Hunter* von den veneriſchen Krankheiten. p. 675.

cus oſſeus alienum corpus eiicere molitur; interdum quoque irritamentum inflammationem et vlcerationem producit.

Si radix adhuc in alueolo retenta eſt et corona modo deficit (quae fracta eſt e. g. ſpaſmis validis aperturam maxillae negantibus, vbi aegrotum tamen alimentis nutrire oportet) quoque artificialem coronam cochlea affigere poſſumus.

The-

Theſes.

1) Vterus fibris muſcularibus eſt deſtitutus.

2) Nulla viſcera intra ſaccum peritonei invenimus.

3) Irritabilitas, muſculorum propria facultas, aliis partibus minime imperat.

4) Nimis parua opii doſis, interdum aeque noxia, ac nimis magna.

5) Venaeſectio indicata non ſemper opii uſum vetat.

6) Emeticum interdum antiphlogiſtici nomen meretur.

7) Febris puerperarum minime a metaſtaſi lactis oritur.

8) Euacuantia in febribus continentibus ſunt reiicienda.